

Kunsthøgskolens første årsfest og utstilling – en politisk markering

Dag Solhjell

KUNSTHØGSKOLEN I OSLO
OSLO NATIONAL ACADEMY OF THE ARTS

Bidrag ~~k~~ til 200-års jubileet for Tegneskolen i 2018

Kunstskolens første årsfest og utstilling – en politisk markering

Den første årsfesten ble holdt 13. april 1920. Først 8. mai åpnet skolen sin første utstilling, som i tråd med den ”store” planen burde vært åpnet samtidig. Statholderen, den svenske grev Sandels, som jo var foreslått som præsens for kunstskolens bestyrelse, stilte penger til rådighet for premier til de to beste elevene i tre av klassene – en av dem var Thomas Fearnley i gipsklassen, som fikk 2. premie etter smedlærlingen Knud Smith. I bergklassen ble det ikke utdelt premier. Sandels ble også bedt av bestyrelsen om å forestå utdelingen av premiene,

Unægtelig vilde Maaden, hvorpaa Præmieudelingen udføres i mange Henseender bestemme Virkningen, og upaatvivlelig vilde en passende Høitidelighed ved en saadan Anledning vække en roesværdig Æresfølelse hos Lærlingerne. Neppe vilde da nogen Opmuntring være mere hædrende og virksom for disse unge Mennesker, end om Belønningerne blev dem overleverede af den Mands Hænder, hvem de have at takke for den udsatte Priis. (Krogvig:61-62).

Statholderen var jo Kongens stedfortreder, også et klokt politisk trekk, om enn ikke så patriotisk. Statholderen tok imot invitasjonen, og delte ut premiene på årsfesten (Krogvig:70)

Utstillingen

Utstillingen var, i motsetning til den forrige, ekskluderende. Men det var også med elevarbeider, bl.a. av de to premivinnerne i gipsklassen. Foruten medlemmene av bestyrelsen, ble bare de som ble ansett som å representere det samme kunstneriske nivå som kunstnerne i bestyrelsen invitert med. Det omfattet også en medaljør og en arkitekt, i tråd med det kunstnerbegrep tiden holdt seg med. Med på utstillingen fikk bestyrelsen også med rester av Bernt Ankers malerisamling, som lå tilfeldig oppbevart i Stiftsgården. Resten av samlingen hadde Anker donert til et medlem av det dansk-norske kongehus. Maleriene ble ansett som å tilhøre ”det kongelige Palais”, og bestyrelsen fikk tillatelse av hofmarskalk og finansminister Wedel-Jarlsberg til å bruke noen av dem. Munch, Grosch og Flintoe påtok seg den nødvendige restaureringen. Disse maleriene var også utstilt i skolens lokaler under årsfesten. Etter utstillingen, påpekte bestyrelsen i sin søknad til Wedel-Jarlsberg, som den anså som ”Kunstkjender”, kunne maleriene ”anvendes til passende Decoration af Værelser i Palaiet eller i nogen anden Statens Bygning” (Krogvig:63)

Til utstillingen hadde Linstow utarbeidet en omfattende katalog over de 119 utstilte arbeider. Katalogteksten synes idag naiv, men dens detaljerte beskrivelser av arbeidernes motiver var i tråd med datidens kunstsyn, som av publikum krevet innlevelse i maleriene og og av malerene malerier en kunne leve seg inn i. Linstow levet seg inn i bildene, og noen steder kunne man tro han selv deltok som figur i dem. Om Flintoes maleri ”Bjørnestegevaren i Urlandsdalen” skriver han f.eks. om ”en Brobygning ret skikket til at vække Glæde hos Vandrerens, naar han er kommet over den, og stemmer ham fordelaktigt for at nyde det imponante Syn, Fossen byder” (Krogvig:66).

Linstows tale på årsfesten

På årsfesten holdt Linstow en stor tale, som må ha vart minst en time. Denne talen er som et kunstpolitisk manifest, beregnet på å støtte opp under de planer for kunsts skolen som bestyrelsen hadde fremlagt i 1818. Den kan også leses som et tilsvar til statsråd Treschows negative syn på kunsts skoler, som fremkom i hans bok ”Lovgivningsprinciper” (Treschow 1820). Det kan altså se ut som skolens bestyrelse søkte støtte i Stockholm for en kunstpolitikk som den fikk liten støtte for i Christiania. Om denne talen skrev en samtidig observatør i ”Det norske Nationalblad:

Her udviklede Brigade-Auditeur Linstow i en saare skjøn Tale Konsternes viktigste indflydelse i det borgerlige Liv og dets mangehaande Forholde; og sikkerlig var der faa blandt de Tilstedeværende, som ej med Taleren følte, at det er på Konsten Haand i Haand med Videnskaben (Indsenderen maa lægge til, kun i Forbindelse med Almenaand, Borgersind, om disse Egenskaber ej fortrænges af lav Egennytte og Forfængelighed) at Fædrelandets Haab paa en lykkeligere Fremtid kan hvile. (Krogvig 68-69)

I likhet med Krogvig synes jeg også at denne talen er ”et av de viktigste aktstykker til vor kunsthistorie”, men jeg vil her fremheve dens kunstpolitiske aspekter. Talen er i sin helhet gjengitt hos Krogvig, på side 70-88. Den begynner slik:

Et Aar er henrundet, siden en offentlig Læreanstalt til Undervisning i Tegnekunsten blev aabnet i Christiania. Det Held Bestræbelserne for denne Indretning hidtil have havt, giver Skolens Bestyrelse Mod til herved for første Gang at lade Stiftelsen offentlig fremtræde. – Kun midlertidig og betinget har dens Tilværelse hidtil været; men den Tid

nærmer sig, da det skal vorde bestemt, om Stiftelsen, som en for det Almindeliges Vel gavnlig Indretning, skal vedblive og fuldkommengjøres efter en Plan, der har været lagt til Grund for det hidtil udførte Arbeide. (Krogvig:70-71)

Han viser her til den store planen han selv var med å fremlegg i 1818. Han fortsetter:

Det er derfor Bestyrelsen ikke har villet lade forbigaae en saa gunstig Leilighed, som den der frembyder sig ved den hædrende Maade, hvorpaa Rigets første Embedmand idag søger at vise Skolens lærevillige Ungdoms Flid og Stræben en Opmuntring, – til i en Forsamling af Landets største Videnskabs- og Embedsmænd, hvis Domme og Meninger om Stiftelsen, enten middelbart eller umiddelbart vil have Indflydelse paa Skolens fremtidige Tilværelse og Fremskridt, at udvikle de Ideer, som ere lagte til Grund for Skolens Plan, at meddele Efterretning om det Arbeide og de Forhandlinger, hvorved Udkastet er blevet realiseret, og at aflægge offentlig Regnskab, saavel for hvad Skolen hidtil har udrettet, som for Planen til dens fremtidige Virksomhed. (Krogvig:71)

Her sier han utrykkelig at skolens bestyrelse holder seg til den opprinnelige, men ikke godkjente plan, også når det gjelder bestemmelsene om den årsfesten denne talen holdes under, og talens innhold, jfr. § 20 i planen. Det er i egenskap av skolens ”Secretaire” at han holder talen, også det bestemt ifølge samme paragraf.

End mere tilskyndt til denne Offentliggjørelse er Bestyrelsen derved, at Overbevisningen om Skolens Gavnlighed ikke saa almindeligen har yttret sig. Det var ikke Tusindes enstemmigen udtalte Ønske der fremkaldte Skolens Stiftelse. Det var kun Enkeltes Bestræbelser, hvorved den blev til. Den indflydelse de nyttige Kunster have paa Samfundets udvortes Vel, som dog sikkert vilde lede de flestes Dom til deres Fordel, har været overseet, og de frie Kunsters indvortes Værd, og den Vexelvirkning, hvori de staae til Videnskaberne, have ikke Alle fattet. Enkelte have endog anseet Kunsten som en Blomst, der kunde kan opelskes under Sydens varme Sol. (Krogvig:71-72).

Linstow spiller her rett opp mot noe som Treschow skrev i sin bok ”Elementer til Historiens Philosophie”, som utkom i 1807. Han formulerer her en del lover for menneskehetens fremgang. Den fjerde lov lyder slik: ”De ædleste Mennesker til alle Tider og blandt alle Folk

kan alene da ansees for den forædlede Menneskeheds Ræpresentanter, naar ved dem et større Antal af andre tillige bliver bragt Idealet saa meget nærmere” (:144).

Linstow likestiller de nyttige og de frie, eller skjønne, kunster, og betoner deres gjensidige nødvendighet. Her argumenter han mot Treschow, som setter de frie kunster høyere enn de nyttige, og som stiller spørsmålstejn ved de nyttige kunsters absolutte nødvendighet. Linstow hevder at de gjøre begge vel, de nyttige ”udvortes”, den frie ”indvortes”. Den indvortes nytte må sies å svare til Treschows begrep om ”Cultur” som åndsdannelse. Linstow trekker frem Videnskaberne som det formidlende ledd mellom de nyttige og de frie kunster, mellom det udvortes vel og det indvortes verdi.

Han fortsetter sin tale med å understreke det vanskelige i å bo og arbeide i Norge, der ”kun arbeidsom Eftertanke sætter Menneskerne istand til at overvinde de raa Naturkræfter”. Her er det ”Kunsten, som hæver Mennsket og gjør Livet frydefuldt” (Krogvold:72). Her slipper Linstow seg løs i en hyldest til de nyttige kunsters betydning for utviklingen av landet, for menneskets beherskelse av den stridige naturen og dens krefter. ”Det er Kunsten”, sier han bl.a., ”som abner Havnens sikkre Tilflugt i Farens Stund for den dristige Seiler, som sætter den ødeleggende Flom Grændser, og lader velsignede Agre fremblomstre, hvor uden den kun vilde Dyr fandt et Tilflugtssted” (:72-73). Hvor ville mennesket være, dersom det bare hadde en ”Stemning” og ”ikke besad Kunst og Videnskab til at beherske Naturens Kræfter og at anvende dem til dets Vel?” (:73).

Etter slik å ha hyldet de nyttige kunster, går han over til arkitekturen – til bygningskunsten. ”Det var den Kunst som først grundede Stæderne, og samlede den adspredte Slægt til at forene sig i Stater, hvorved Udvikling til et høiere Maal ene blev muelig (Krogvig 74). Her spiller han rett opp mot et resonnement Treschow også har utviklet i sin bok ”Lovgivningsprinciper”. Linstow prøver å bruke Treschow argumenter til å støtte sin egen sak, selv om Treschow har trukket andre konklusjoner av dem.

Kunsten har først samlet Menneskerne, Kunsten nøder Naturen til at tjene dem til Fornødenhedernes Tilfredsstillelse. Kunsten gjør Tilværelsen frydefuld, idet den sysselsætter Virksomheden og aabner flere Livskilder. Tilfredshet frembragt ved egen Kraftanstrængelse knytter nøiere det selskabelige Baand, og jo flere Livskilder der aabnes, dsto mere udvikles den menneskelige Natur sin Bestemmelse i møde. Det lykkelige, sig ved Livet frydende Menneske, bliver tillige bedre. Det er ikke Indskrænkning, Ubekjentskab med Fornødenheder og nødtvungen Resignation, som leder til det Gode, og en av den senere Tids fortrinlige Tænkere har alt gjort den

Bemærkning, at i Nødens og Trængslernes Dage ere Menneskerne slettere end sædvanlig. Da vaagner Egennyttens og lav Egoisme fortrænger Selskabelighedens Elementer, og den, i det mindste instinctmæssige Velvillie, som forener dem. Kunsten, som lærer at anvende Naturens Kræfter og bearbejde dens Frembringelser til Livets Bequemmeligheder, medfører altså et Gode, som selv bør være Øiemed: Tilfredshed, Cultur og derved mulig blivende høiere Moralitet. (:74)

Her går Linstow i direkte polemikk med Treschow, og hevder at de nyttige kunster, herunder bygningskunsten, ved å gjøre menneskets liv lettere, også bidrar til høyere kultur og moral, og at også bør være skolens ”øiemed”. Når det først er prinsipielt fastslått, fører Linstow tilhørerne inn på det som er talens mål – å arbeide for kunstskolesaken.

Er de nyttige Kunsters Udbredelse saaledes ønskelig, da maa ogsaa Erhvervelsen af de Færdigheder og af de Hjælpemidler, uden hvilke den menneskelige Opfindsomhed Intet vilde udrette, være ønskelig; og hvilket Hjælpemiddel er mere almindeligt og mere uundværligt i alle Kunsters Udøvelse end Tegning? Ved den øves Øiet i at bedømme Forhold, ved den hendrages Opmærksomheden paa den uendelige Harmonie, Naturen har udbredt i dens synlige Former fra den organiske Naturs betydningsfuldeste Frembringelse, det menneskelige Legeme, til den mest uformelige Jordklump. Ved Tegnekunsten opbevares i Hukommelsen, hvad Opfindsomheden i lykkelige Øieblikke har frembragt, og som, uden dens Hjælp, det følgende Øieblikks Forestillinger vilde fortrænge og begrave i Forglemmelse. Hvad Bogstavet er for Tanken, er Tegnekunsten for Indbildningskraften; og saaledes bliver Tegnekunsten endog uundværlig som Hjælpemiddel for Videnskaberne, ikke allene de, som fortrinligvis behandle Stof af den udvortes Verden, men endog de mere abstracte Videnskaber som den rene Maathematik kunne ikke undvære Tegnekunsten.

Saaledes Indvirkning paa Nationernes Velfærd har Kunsten. Saaledes er det den, som har hævet dem fra en Tilstand, hvori faae, næsten dyriske Fornødenheder bleve tilfredsstillende, til en saadan hvori de intellectuelle Kræfter frit og ubehindret af udvortes Trængsler kunne træde i Virksomhed. (Krogvig:75)

I en forsamling av ledende personligheter, der de fleste lønnes av bevilgninger fra Treschows departement, og der Treschow selv kanskje har vært tilstede, fastslår Linstow at tegnekunsten er et fundamentalt hjelpemiddel (og altså ikke et mål i seg selv) for både kunstene og

vitenskapene, som begge hører inn under samme departement. Den bidrar til å heve landet fra et lavt og dyrisk nivå, til et høyt og intellektuelt. Men Linstow må passe på at det materielle, de nyttige kunsters frembringelser, ikke fremstår som mål i seg selv:

Men Velstand og timelig Veltilfredshed, om end Betingelser for en høiere Forædling, kunne ikke være Menneskehedens høieste Formaal. Staterne blomstrer ved Individuernes Industrie og Cultur (flittighet og åndsdannelse. DS). Naturen har maattet frembyde sine Gaver til Livets Fornødenheder. De nyttige Kunster og Opfindelser bortrydde alle Hindringer for den intellectuelle Virksomhed, men hermed er ikke Menneskets Tragten tilfredsstillet. Med Frihed vaagner Stræben efter noget Uforgjengeligt. Det Foranderlige erholder kun Værd som Stof til noget høiere. Det opstaar en uforklarlig Længsel efter en Tilstand, hvori alle Fornødenheder ere Tilfredsstillede, enhver Strid opløst i velgjørende Fred, og Materiens indskrænkende Virkning overvunden ved Aandens Magt. Denne tilstand kan alle Forstandens Opfindelser ikke fremskaffe; end ikke Moralens evige Love kunne fremtrylle den, de lede kun nærmere til Maalet, og efter megen Stræben og Vildfaren kommer enhver omsider til den Overbevisning, at Maalet aldrig fuldkomment opnaaes her i Livet. (Krogvig:76)

Hva da, når mennesket skjønner at det må strebe etter mål som ikke kan oppnås her i dette liv?

Da er det Mennesket i Phantasiens Rige søger at finde, hvad den virkelige Verden nægter ham. Han skaber sig af sit Indre en Verden af Ideer, og en høiere Tilværelse aabenbarer sig gjennom Digterens Sange og Kunstnernes Værker. Ja sande maa vi Corregios Digtets betydningsfulde Ord:

*”Kunst er den skjønnne Bro Regnbuen,
som forbinder Jorden med den hvalte Himmel”*

Da kan de skjønnne kunster bli et mål i seg selv, fordi de som en skjønn regnbue forbinder denne verden med himmelens – Guds verden. Men er det mulig her i Norge? Er ikke kunsten noe som bare kan trives i varmere land, de som har fostret de store navn i kunstens verden? Denne vanlige oppfatning må Linstow imøtegå.

Men spørges der: Er det kolde Norden skicket til at udvikle Kunsttalentet? Flyver ikke Phantasien tilbage fra Polernes kolde Isbjerger? Kun under Italiens varme Himmel kunne Kunsterne trives, Nordboen er skabt til Arbeide og Eftertanke. Phantasien blomstrende Verden bliver ham stedse fremmed. Saaledes kan kun den tænke og tale, som aldrig har været opmærksom paa hvad Norden har virket i Kunsternes Rige. Ikke er Kunsten bunden til nogen særskilt Zone eller til et enkelt begunstiget Folk. Det skjønnes Fædreland er overalt. Med lige Gavmildhed har Naturen udspremt sine Gaver, og udtaler sig ligesaa betydningsfuldt i det vilde Fjeld, den styrtende Cascade og de snedækte Alper som i den speilklare Søe omkranset af Orange- og Kastanielunde. Vel har Norden en egen Character. Kunsten vil altsaa ogsaa antage en anden Character end Italiens, men dog være sand Kunst, ja endog kun ved at bevare denne eiendommelige Character være ægte Kunst. (Krogvig:77-78)

Bak Linstows natursyn ligger den oppfatning at naturen er Guds verk og gave, og at Gud taler gjennom alle typer natur, også den norske. Den er derfor like høiverdig som inspirasjon for kunsten som Italias natur. Men fordi vår natur har sin egen karakter, må også vår kunst få det. Senere i talen pekte han også på at norske byggetradisjoner i tre kunne gi inspirasjon for dagens bygningskunst. Dette var for sin tid å være et ganske moderne resonnement, som pekte ut over den rådende klassisismen mot romantikken med sin vektlegging av det nasjonale. Det skulle senere gis et poetisk uttrykk av Welhaven, i det dikt ”En Tribut til Kunstforeningen” han skrev i forbindelse med kunstforeningens stiftelse i 1836:

*I Fjeldet boer vor Kunst og Poesi;
den drømmer der endnu i Landets Bringe,
der har viist os Glimtet av sin Vinge
i Dalens Sagn, i Dalens Melodi.*
(Etter Willoch 1936:17)

Linstow fortsetter så med å trekke frem eksempler på fremragende kunstnere i Sverige (mange), Danmark (noen få) og Norge. Særlig oppmerksomhet viser han I.C. Dahl, som i sin oppvekst ikke fant noen

venlig smilend Haand, intet Mønster at danne sig efter; og hans store Evner vilde aldrig have udviklet sig, dersom ikke en Mand, som vidste at paaskjønne Talentets Værd, havde fattet det ædle Forsæt at formaae en Deel av sine Venner at understøtte den haabefulde Yngling til at kunne følge det Kald, Naturen havde bestemt ham. – Nogle Dagers Reise kunde føre ham til en Stad hvor Kunsterne have en Skole. (Krogvig:79-80)

Han fortsetter så med å fremholde de gode resultater Kunstacademiet i København hadde gitt for Dahl. ”Med Kjæmpeskridt erhvervede han sig Færdighed i Elementerne av Tegnekunsten” (:80). Så brøt han opp derfra, ”han greb Vandringsstaven, ikke understøttet af mæcenatisk Gunst, men i fast Tillid til Forsynets Beskjærmelse, gjennomtrængt af Kjærlighed for sit skjønne Kald” (:80). Nå lever han i Dresden, der ”formuende Kunstelskere kappedes om at besiddde Billeder frembragte ved hans Mesterspensel” (:81). Linstow trekker frem Dahls høye moral, ”hans ædle Hjertes Renhed”. Han er ikke misunnelig på andre kunstnere, han har alltid hjulpet sin trengende far og vist taknemmlighet overfor sine velgjørere,

som ved den første Understøttelse gave ham Leilighed til at ofre sit Liv til Kunsten. Saaledes er hans Vandel reen og ædel. Den står i nøie Forbindelse med hans Kunstnerliv; thi Kunstens høie Idee undfanges kun i en reen og ufordærvet Sjæl. (Krogvig:82)

Slik demonstrerer Linstow, med Dahl som eksempel, at de skjønne kunster – der man ofrer sitt liv til kunsten – og høi moral hører sammen. På denne tiden, og med den statsråden, var dette viktige kunstpolitiske argumenter. Det er som Linstow prøver å overbevise Treschow om at siden ”Statens endemaal er Cultur”, og kunsten fremmer kulturen, så bør staten støtte kunstskolen. Hadde Norge hatt en kunstskole, ville denne rene og ufordervede sjel idag ganske sikkert arbeidet i og for Norge! ”Havde Norge haft en Dannelsesanstalt for Kunstens Dyrkere, da vare hans Læreaar henrundne i hans Hjem” (:82). Og selv om Norge ikke kan lønne kunstnere høyt, så er ikke det så viktig, for

Det er ikke Rigdom og forfængelige jordiske Gaver Kunstneren trakter efter; det Forgjængelige har for ham intet ubetinget Værd; han lever og føler sin Tilfredshed, lig Raphael, i sin himmelske Idee,- men han søger deltagende Hjerter, som forstaae og fatte det Sprog, Kunsteren taler gjennom sin Pensel eller sin Meisel. Og hvor skulle vi blandt

os finde saadanne, saalænge ingen Anledning gives til at vække den hos Mange slumrende Kunstsands. (Krogvig:83)

Her får Linstow gitt kunsts skolen en ny betydning: den vil også bidra til å vekke en slumrende kunstsans i Norge. Det er nødvendig for at store kunstnere skal finne deltakende hjerter i Norge, som kan gi kunstnere den åndelige belønning de først og fremst trakter etter, fremfor materielle belønninger, som det fattige Norge ikke kan gi.

Han avslutter talen ved å vise til tidens internasjonale utviklingstrekk, der han setter det norske frigjøringsverket i 1814 inn i en europeisk politisk sammenheng.

Høit blusser Frihedsluen i hele Europa, og overalt ytrer sig en betydningsfuld Stræben efter at gjenvinde Livet en Foreningspunct, som det siden Middelalderens kraftfulde Dage har maattet savne. Viktig og betydningsfuld er denne Tidspunct ogsaa for os. Staten har formet sig i en Forfatning, som aabner Aandskræfterne en frie Virkekreds. En høiskole (Universitetet. DS) have vi seet reise sig blandt vore Fjelde. Nu er Øieblikket for Haanden, da udviklingen skal tage en bestemt Retning. Lader os benytte den gunstige Stund. Tiden er en Sibylla, som, naar hendes Offer ikke modtages, stedse byder mindre, men fordrer en høiere Pris. Lader os hylde Kunsten, den høie og herlige, som fra Himlen rækker sin lysende Haand mod Jorden.

I evig Vexelvirkning staar Videnskaberne og Kunsten til hverandre. Hine gjøre Kunsten indholdsrig, dennes velgjørende Indflydelse er det som er os Borgen, at ikke Videnskaberne vorde et Kundskabstræ, hvis Frugt udspreder Fordærvelse over Slægten.

Maa det da ikke være et almindeligt Ønske, at en Skole for Kunsten, et Foreningspunct for alt stort og fortræffeligt i Kunstens Rige bliver grundfæstet. Dobbelt ønskeligt nu da Universitetets Stiftelse bebuder videnskabelig Culturs Udbredelse hos Nationen?

Her sier altså Linstow at vitenskap uten kunst kan føre til fordervelse, og at kunst uten vitenskap kan bli innholdsløs. Har man vitenskap, så må man også ha kunst. La oss gripe sjansen nå, sier Linstow, siden kan mulighetene svinne og prisen bli høyere. Her så han helt rett. Landet tok ikke fullt ut vare på muligheten, det bestemte seg aldri for å skape et ”Foreningspunct for alt stort og fortræffeligt i Kunstens Rige”. Men i løpet av et par år etter denne talen, skulle skolen iallfall gjøre ytterligere noen skritt fremover mot et kunstakademi.